

Ἐκτοτε τὸ μέγα μεταξὺ τῶν δύο ἐκκλησιῶν χάσμα ἐπῆλθε, συνέπειαι δὲ τῆς θουέλλης ταύτης ἐπῆλθεν ὁ ἀπὸ τῆς Ἀνατολικῆς Ἠπείρου παντελὴς χωρισμὸς τῆς Δυτικῆς χερσονήσου.

Τὸ σχίσμα ἐγένετο. Ἄλλὰ τίς ὁ προκαλέσας αὐτό; Τίς ὁ πρῶτος καὶ ἔνοχος τῆς μεγάλης ταύτης θρησκευτικῆς διχονοίας;

Ἐρίμως ἐπ' ὀλίγον σκεπτόμενοι δικαιούμεν τὸν Φώτιον, καθότι πολλοὶ Σύνοδοι ἔδωκαν μὲν εἰς τὸν Πάπην πρεσβεῖα τῆς τιμῆς, καθὼς μετὰ ταῦτα καὶ εἰς τὸν Κωνσταντινουπόλεως, οὐδέποτε ὁμοῦ καὶ πρεσβεῖα κυριαρχίας, ὅποια ἀπῆται ὁ Μέγας Ποντίφηξ. Οὐδέποτε δὲ, ἐκτός τινων ἐξωτερικῶν τύπων, καὶ μεταξὺ ἴσων πρωτείων, οὐδέποτε, λέγομεν, ἡ Ἐκκλησία καὶ πρὸ πάντων ἡ ἀνατολική, ἀνεγνώρισεν ἐπὶ τῆς γῆς κεφαλὴν οὐκ ἀνδρῆποτε, πολλῶ δὲ μᾶλλον τὸν τῆς Ρώμης Ἀρχιερέα.

Ἄλλὰ τὸ σχίσμα ἦτο ἄμεσος τῶν γεγονότων συνέπειαι, καθότι ἄλλως ἢ Ἐκκλησία ἔπρεπε νὰ ὑποστῇ τὴν μεγίστην θυσίαν τοῦ ἰδεῖν ἑαυτὴν ἐξευτελιζομένην καὶ συγχωνευομένην εἰς τὴν Ἐκκλησίαν τῆς Δύσεως. Τοιουτοτρόπως δὲ πρῶτος ὁ Φώτιος οὐ μόνον τὴν Ἐκκλησίαν ἔσωσεν, ἀλλὰ καὶ τὸν ἀκρογωνιαῖον λίθον τοῦ χριστιανισμοῦ ὑπεστήριξε καὶ διετήρησε μέχρις ἡμῶν ἀκέραιον, ἀλώθητον καὶ ἀγρόν, ἀνὰ μέσον μυρίων δοκιμασιῶν καὶ κινδύνων.

Πολλοὶ βεβαίως ὑπῆρξαν καὶ ὑπάρχουσι μεταξὺ ἡμῶν οἱ θρησκῶντες διὰ τὸ σχίσμα. Ἄλλὰ καίτοι λυπηρὸν ὄντως θεωρεῖται ἡ διατήρησις τῶν ἀδελφικῶν θεσμῶν τῶν 2 μεγάλων χριστιανικῶν ἐκκλησιῶν, οὐχ ἦπτον ἐθρικάμθευται αἱ ἀίδιοι ἀρχαὶ τῆς δικαιοσύνης, ἐν δικαίωμα διεσώθη, ἡ δὲ ἡμετέρα Ἐκκλησία ἔμεινεν αὐτοτελής καὶ αὐτόνομος.

Πολλοὶ κατ' αὐτοὺς καὶ τοὺς μετὰ ταῦτα αἰῶνας εὗρέθησαν Πάπαι καὶ Πατριάρχαι ὑπὸ εὐλακρῶν ἐμποροῦμενοι ἔρωτος, καὶ πολλοὶ προσπᾶθαι κατεβλήθησαν πρὸς ἔνωσιν τῶν δύο ἐκκλησιῶν. Ἄλλ' ἔκτοτε ἔμειναν χωρισμένοι καὶ ἀδιέλκτοι.

Τὴν νύκτα τῆς 14 Σεπτεμβρίου 867, προμερὸν γεγονὸς λαμβάνει χώραν, μετὰ φρίκης ὑπὸ τῆς ἱστορίας μνημονοῦμενον. Κατὰ τὴν νύκτα ταύτην δολοφονεῖται ὁ Ἀυτοκράτωρ ἐν τῇ κλίνῃ αὐτοῦ ὑπὸ τῆς ἰδίας χειρὸς τῆς οὐ πρὸ πολλοῦ δολοφονησάσης